

A háboru hatása az ellenséges államok hozzátartozóinak egymásközi jogviszonyaira. *)

(Befejező közlemény.)

A kérdés érdemében érthetetlen volna, miért tiltaná meg a kérdéses hely a kijelentést a jövőre nézve, anélkül, hogy a múltban netán már megtörtént azonos kijelentés hatályon kívül helyezését is posztulálná. Ha valamely állam fenntartja azokat a rendelkezéseit, amelyek az ellenséges külföldit a per-képességtől megfosztják, ezzel kijelenti azt, amit a 23. h) cikk megtilt, s megsérti e tilalmat. Hogy a parancsnoknak ily kijelentést nem szabad tennie, már a megszállott ellenséges területen tartózkodó haderőre vonatkozó 43., 46., 53., 55. cikkekből következik és nem igényel külön szabályozást. Az ítélet két indoka egyébként egymást ki is zárja: ha a „déclarer“ szót az ítéletben foglalt megszorítással kell értelmezni, akkor a tilalom nem szólhat a katonai parancsnoknak, hanem csak a szerződő államoknak („tilos . . . kijelenteni“); ha pedig amannak szólna, úgy a megszorítás tarthatatlan volna, mert akkor e szónak sokkal tágabb, általunk is képviselt jelentősége van és a törvényhozás utját a törvényvel magával azonosítja, a kijelentést a kijelentett szabállyal. A 23. cikk összes rendelkezései értelmetlenek, ha szó szerint vesszük őket, és tulszűkek, ha kizárólag az egyezmény 1. cikkével hozzuk kapcsolatba.

Az angol álláspontból az folynék, hogy valamennyi, a szárazföldi háborura vonatkozó szabályzatban foglalt rendelkezésnek csak az volna a jelentősége, hogy ily értelmű utasításokat kell a parancsnokoknak adni. Ezt a felfogást azonban a szabályzat egyéb rendelkezései megcáfolják, így a 14. c., amely a hadifoglyokra vonatkozó tudakozóirodák felállításáról rendelkezik, a 20. c., amely a hadifoglyoknak a békekötés után mielőbbi hazaszállítását szabályozza és a 21. c., amely megszabja, hogy a betegekkel és sebesültekkel való bánásmód tekintetében a genfi egyezmény irányadó. Minőezek a rendelkezések nyilván magukhoz a hadviselő államokhoz vannak intézve és azok követendő magatartásukat szabályozzák. Ebből folyik, hogy csak ama szabályokat kell a parancsnokokhoz intézendő utasításba foglalni, amelyek végrehajtása természetük szerint a parancsnok hatáskörébe tartozik. Miként azonban egyes rendelkezések a fegyveres erőhöz nem tartozó személyekre nézve is érvényesek lehetnek, úgy vannak a szabályzatban oly rendelkezések is, amelyek egyáltalában nem a fegyveres erőhöz vannak intézve.

A kérdéses cikknek az angol külügyi államtitkár jegyzékében is érintett keletkezési története is ellentmond az angol felfogásnak. A II. hágai értekezlet 1907 jun. 18-i határozata értelmében alakított bizottságok közül a II. bizottság I. albizottságára hárult a feladat, hogy a szárazföldi háboru törvényeiről és szokásairól az 1899-i egyezményben lefek-

*) Előző közlemény a Polgári Jog 3. számában.

tetett elvek továbbfejlesztése felől tárgyaljon. Ennek az albizottságnak 1907 július 3-i ülésében indítványozta. Németország nevében *von Gündell* tábornok, hogy a 23. cikkhez egy h) pont illesztessék, amely megtiltsa „de déclarer éteintes, suspendues ou non recevables les réciations privées de res-sortissants de la partie adverse“, mely formulát azután a Comité général de rédaction a következőkép módosított: „de déclarer éteintes, suspendues ou non recevables en justice, les droits et actions de nationaux de la Partie adverse“. A jegyzőkönyv szerint „*Göppert* ur, Németország helyettes kiküldöttje kifejti, hogy ez a javaslat (a *von Gündell*-féle indítvány) arra irányul, hogy az ellenséges tulajdon sérthetetlenségének elve ne szoríttassék a testi dolgokra és hogy fel akarja ölelni a kötetelmek egész területét is avégből, hogy megakadályoztassanak mindazok a törvényhozási rendszabályok, amelyek háboru idején az ellenséges állam alattvalója számára lehetetlenné tennék, hogy valamely szerződés teljesítését követelhesse az ellenfél bíróságai előtt.“

Egyenesen érthetetlen, hogyan állithatta az angol Foreign Office ezzel a világos és az indítványozók intencióját ennyire félreismerhetetlen módon kifejezésre juttató nyilatkozattal szemben, hogy a jegyzőkönyvből nem tűnik ki elegendő biztossággal, vajjon több szándékoltatott-e, mint az, hogy a szárazföldi had-erők parancsnokainak megfelelő utasítást adjanak.)

A fent érintett módszertani hiba azonban eltűnik, vagy legalább lényegesen enyhül, ha az egyezmény 1. cikkét az abban említett szabályzattól logikailag különválasztjuk és a kettőt egymás mellett futó független törvényként kezeljük. E módszer mellett a Szakályzat vezető gondolata az, hogy a szárazföldi háboru törvényeinek és szokásainak önálló kódexe akar lenni, amelyet az egyezményre való utalás nélkül kell értelmezni. Ez értelmezés mellett a II. fejezet az ellenségeskedésre vonatkozó általános elveket tartalmazza és a 23. cikk nem az ott felsorolt magatartásokat akarja szabályozni, hanem azt a jogállapotot megteremtteni, amely fennáll, ha a tilalmazott cselekmények elesnek. Vezető gondolata nem a jogsértő cselekmény és a sértő jogállása, hanem a sértett jogi helyzete és abban-hagyásra irányuló igénye. A cél az, hogy bizonyos ellenséges cselekmények abbanhagyására irányuló igény szabályoztas-sék és ez uton az ellenségeskedések által nem érinthető és azok dacára fennmaradó békeállapot irassék körül. Ebben az össze-függésben az ellenséges hozzátartozó perképeessége is beleillik abba a részleges békerendszerbe, amelyet az ellenségeskedések

1) Eredetiben: „*M. Göppert*, délégué-adjoint d'Allemagne expli-que que cette proposition (a *Gündell*-féle indítvány) tend à ne pas restreindre aux biens corporels l'inviolabilité de la propriété en-nemie et qu'elle vise tout le domaine des obligations en vue de prohiber toutes les mesures législatives; qui, en temps de guerre, mettraient le sujet d'un Etat ennemi dans l'impossibilité de poursuivre l'exécution d'un contrat devant les tribunaux de la partie adverse.“

2) Dr. Karl *Strupp*: Das Internationale Landkriegsrecht, Frankfurt a/M. 1914. 64 s. k. II.

továbbfolytatása dacára a Szabályzat II. rész I. fejezete megóhajtott teremteni. Ez lehet a végső magyarázata annak, hogy az egyezmény 1. cikke nem szoríthatja meg a Szabályzat körét, hanem csak annyiban nyerhet alkalmazást, amennyiben az utóbbi egyáltalán oly rendelkezéseket tartalmaz, amelyek mint a haderőkhöz intézett utasítások figyelembe jöhetnek.¹⁾

Tény az, hogy az angol világnézet évszázadok óta *Rousseau* elméletével és a hágai egyezmények fent idézett rendelkezéseivel diametrális ellentétben áll és az említett primitív gondolkodásmóddal azonosítja magát.

Régi és különösen már a napoleoni háborúk során is kifejezetten hangoztatott²⁾ angol felfogás szerint a háborút nemcsak az ellenfél hadereje, hanem annak egész népessége ellen viszik. A háború az ellenséges lakosság magángazdasága ellen is folyik. Az ellenséges állam alattvalója Anglia ellensége, *alien enemy*; a vele való magánjogi érintkezés ezért minden alakjában a brit birodalom elleni büntett. Tulajdona ellenséges tulajdon, amely ezért az angol államhatalom részéről való lefoglalás tárgya. Az ellenséges alattvaló meg van fosztva a jogvédelemtől; lejárt tartozásokat vele szemben nem szabad teljesíteni, fennálló, a háború előtt kötött szerződések érvénytelené válnak, vagy legalább teljesítésüket kell felfüggeszteni, megszerzett ipari jogokat tőle el kell venni, gazdasági vállalatait kényszerkezelésbe kell venni és kényszerfelszámolás alá kell vonni. Az angol felfogás szerint mind e jogkövetkezmények tekintetében nem is az állampolgárság az egyedül irányadó, hanem elegendő már az ellenséges államban való lakás, tartózkodás, vagy üzleti telep is.³⁾ Sir *William Scott*⁴⁾ szerint abból, hogy csak a király üzenhet hadat és köthet békét, következik, hogy részlegesen is csak ő helyezheti a háborút hatályon kívül azzal, hogy a háború részleges megszüntetésével engedélyezi a kereskedelmi érintkezést. „In my opinion no principle ought to be held more sacred than that this intercourse cannot subsist on any other footing than that of the direct permission of the State“, — mondja a kiváló tekintély, s ugyanilyen nyomatékkal képviseli azt az elvet is, hogy aktív per-képesség az alien enemy-t nem illeti meg.⁵⁾ A House of Lords egy 1902-ben kelt határozata a Napoleon korabeli idevonatkozó ítéletekben is kifejtett ezeket az elveket fennálló jogként jelöli meg, s a hirhetté vált Panariello-esetben 1915 március 22-én a bíróság odáig ment, hogy tilos és a hajó elkobzásával büntetendő cselekménynek jelentette ki azt, mikor szövetséges

¹⁾ Dr. Ludwig *Bendix*: *Völkerrechtsverletzungen Grossbritanniens*, Breslau, 1919. Ergänzungsheft 3. zu Bd. XI. der *Zschr. für Völkerrecht*, herausg. v. Kohler und Fleischmann.

²⁾ *Kohler* id. m. 181. l.

³⁾ *Arthur Page*: *War and alien enemies*, II. kiad., London, 1915, 3. l.

⁴⁾ *Effect of war on contracts*, *Association de droit intern.*, XXVIII. conf. (1914.)

⁵⁾ Idézi *Page* id. m. 72. s. k. 11.

állam alattvalója, ebben az esetben francia állampolgár, francia hajón üz ellenséges alattvalóval kereskedést.¹⁾)

Hogy ez a felfogás mily mértékben egyoldalú és mennyire teljességgel alkalmatlan arra, hogy a kulturnemzetek közös jogává váljék, mutatja annak a végiggondolása. Ha „alien enemy“ az ellenséges államban lakó angol is, akkor az ellenség szempontjából angolnak kellene számítani az Angliában élő honfitársnak, s akkor ezzel szemben nem nyerhetne alkalmazást az angol jogban az ott lakó ellenséges alattvalók és angolok közt fennálló ügyletkötési tilalom. Az angol jog azonban e tilalmat következetesen fenntartja.²⁾ s így kifejezetten azon az elven áll: *quod licet Jovi, non licet bovi*.

Pedig Angliában sem hiányoznak hangok, amelyek erőlyesen ellenszegülnek e felfogásnak. Még a háború kitörése előtt jelent meg *Earl of Loreburn* nagy feltűnést keltett műve: „A magántulajdon a tengeri háborúban“, amely *Niemeyer* fordításában német nyelven is a könyvpiacra került³⁾ s amelyből idézzük a következő jellemző helyeket:

„Az emberek, remélem, kezdik belátni, hogy ez az eljárás (t. i. a kereskedelmi háború), míg egyfelől egy sor ártatlan személyre szerencsétlenséget hoz, addig másfelől értéktelen, vagy csaknem értéktelen eszköz arra, hogy a háborút megakadályozza vagy megrövidítse.“

„A népek jól tették, hogy megtiltották azt a nyomást, amelyet méltkülözések és éhínség a polgári lakosságra gyakorol, ott, ahol annak alkalmazása a legjobb kilátást nyújtja arra, hogy egy tömeg embert az éhhalálnak szolgáltatson ki.“⁴⁾

„A tengeren éppúgy, mint a szárazföldön, ártatlan magánembereket személyük és vagyonuk tekintetében békén kellene hagyni, amennyiben katonai szempontok az ellenkezőt sürgősen nem követelik.“

„Röviden, javaslatom az, hogy az ártatlan kereskedelmet békén kell hagyni és nem szabad háborút viselni az ártatlan népség ellen.“

Dr. Meszlény Arthur.

¹⁾ *Kohler* id. m. 182. 1. és *Jur. Wschr.* 1916. 104. 1.

²⁾ *Page* id. m. 72 1.

³⁾ *Earl Loreburn*, übersetzt v. Theodor Niemeyer: *Privateigentum im Seekrieg*, München—Leipzig: 1914.

⁴⁾ Alluzió a szárazföldi háborúról szóló egyezmény 23. h) cikkére.